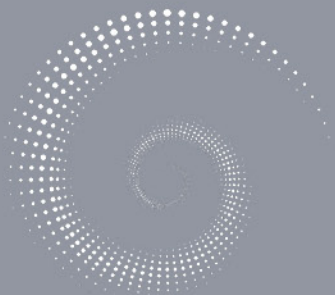

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 72

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Δεκέμβριος 2023

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 72

1. Στην Ολομέλεια της Βουλής συζητούνται και ψηφίζονται ο Κανονισμός της, νομοσχέδια και προτάσεις νόμων για τα θέματα των άρθρων 3, 13, 27, 28 παράγραφοι 2 και 3, 29 παράγραφος 2, 33 παράγραφος 3, 48, 51, 54, 86, νομοσχέδια και προτάσεις εκτελεστικών του Συντάγματος νόμων για την άσκηση και προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, νομοσχέδια και προτάσεις νόμων για την αυθεντική ερμηνεία νόμων, καθώς και για κάθε άλλο θέμα που σύμφωνα με ειδική πρόβλεψη του Συντάγματος ανατίθεται στην Ολομέλεια της Βουλής ή για τη ρύθμιση του οποίου απαιτείται ειδική πλειοψηφία.

Στην Ολομέλεια της Βουλής ψηφίζεται επίσης ο προϋπολογισμός και ο απολογισμός του Κράτους και της Βουλής.

2. Η συζήτηση και ψήφιση όλων των άλλων νομοσχεδίων ή προτάσεων νόμων μπορεί να γίνεται, κατά τη διάρκεια της συνόδου, από την αρμόδια διαρκή κοινοβουλευτική επιτροπή, κατά τους ορισμούς του άρθρου 70. Γίνεται επίσης από το Τμήμα που συγκροτείται και λειτουργεί σύμφωνα με το άρθρο 71 κατά τη διάρκεια της διακοπής των εργασιών της Βουλής, όπως ορίζει ο Κανονισμός.

3. Η διαρκής κοινοβουλευτική επιτροπή που επιλαμβάνεται της ψήφισης νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου μπορεί με απόφασή της που λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών της να παραπέμπει στην Ολομέλεια οποιαδήποτε αμφισβήτηση για την αρμοδιότητά της. Η απόφαση της Ολομέλειας δεσμεύει τις επιτροπές.

Μεταξύ της κατάθεσης νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου και της συζήτησής του στη διαρκή κοινοβουλευτική επιτροπή πρέπει να μεσολαβεί τουλάχιστον μία εβδομάδα.

4. Νομοσχέδιο ή πρόταση νόμου που συζητήθηκε και ψηφίστηκε στην αρμόδια διαρκή κοινοβουλευτική επιτροπή εισάγεται στην Ολομέλεια σε μία συνεδρίαση, όπως ορίζει ο Κανονισμός της Βουλής, και συζητείται και ψηφίζεται ενιαία επί της αρχής, επί των άρθρων και στο σύνολο. Νομοσχέδιο ή πρόταση νόμου που έγινε δεκτή στην επιτροπή με πλειοψηφία τουλάχιστον τεσσάρων πέμπτων συζητείται και ψηφίζεται στην Ολομέλεια, όπως ορίζει ο Κανονισμός.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεραπετρίτης Γ., *Σύνταγμα και Βουλή, Αυτονομία και ανέλεγκτο των εσωτερικών του Σώματος*, 2012· Ο ίδιος, «Άρθρο 72», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017· Κασσιμάτης Γ., *Η προστασία των καλλιτεχνών και η συνταγματικότητα των νόμων 1064 και 1075 του 1980*, ΝοΒ 1981· Μάνεσης Αρ./Μανιτάκης Α., *Κρατικός Παρεμβατισμός και Σύνταγμα*, (γνωμ.) ΝοΒ 1981· Παπαλάμπρου Α., «Η νομοθετική αρμοδιότητα των Τμημάτων της Βουλής και ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων», σε: *Σύμμεικτα προς τιμήν Φ. Βεγλερή: Η κρίση των θεσμών του Κράτους Α΄*, 1988· Σπυρόπουλος Φ., *Δικαστικός έλεγχος των interna corporis, άρθρο 28 παρ. 2 και 3*, ΤοΣ 2012· Χαλαζωνίτης Κ., «Ο δικαστικός έλεγχος των τυπικών στοιχείων του νόμου», σε: *Ελεγκτικό Συνέδριο 1833-1983, Τιμητικός τόμος για τα 150 χρόνια*, 1984.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Γενικά	2
II. Η αποκλειστική αρμοδιότητα της Ολομέλειας.....	3
III. Δικαστικός έλεγχος.....	5
IV. Ζητήματα σχετικά με την άσκηση νομοθετικού έργου από επιτροπή.....	7

I. ΓΕΝΙΚΑ

- 1 Το άρθρο 70 παρ. 1 Σ. ορίζει ως βασικό κανόνα ότι η Βουλή ασκεί το νομοθετικό της έργο σε Ολομέλεια, συγκροτούμενη από το σύνολο των βουλευτών. Παραλλήλως όμως, τα άρθρα 70 παρ. 2 και 71 Σ. προβλέπουν την άσκηση νομοθετικού έργου από τις κοινοβουλευτικές επιτροπές (εντός συνόδου) και το Τμήμα διακοπής των εργασιών (εκτός συνόδου), αντίστοιχα, υπό τους περιορισμούς του άρθρου 72 Σ., ρύθμιση η οποία επαναλαμβάνεται στο άρθρο 72 παρ. 2 Σ.
- 2 Το άρθρο 72 παρ. 1 Σ. περιέχει κατάλογο των θεμάτων που ανήκουν στην *αποκλειστική* αρμοδιότητα της Ολομέλειας, κατ' αποκλεισμό δηλαδή του Τμήματος διακοπής και της «*νομοθετούσας*» επιτροπής. Αυτονοήτως, η Ολομέλεια διακρατεί, δυνάμει του άρθρου 70 παρ. 1 Σ., γενική αρμοδιότητα και επομένως μπορεί να ασκήσει πάσα αρμοδιότητα, εντός συνόδου, στην πράξη δε η διαδικασία της νομοθετούσας επιτροπής δεν εφαρμόζεται. Επομένως, εντός συνόδου, η άσκηση του νομοθετικού έργου γίνεται από την Ολομέλεια. Τα άρθρα 70 και 72 αναθεωρήθηκαν το 2001 με ευρύτατη συναίνεση¹.

¹ Βλ. Πρακτικά Βουλής (Ολομέλεια), Συνεδρίαση ΠΝΕ΄ της 6ης Απριλίου 2001, σελ. 6756-6761.

II. Η ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

Τα ζητήματα αποκλειστικής αρμοδιότητας απαριθμούνται στην πρώτη παράγραφο. 3
 Παράλληλως, στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ολομέλειας υπάγεται και «κάθε άλλο θέμα» για το οποίο απαιτείται ειδική πλειοψηφία ή για το οποίο ειδική διάταξη καθιερώνει τιαυτή αποκλειστική αρμοδιότητα της Ολομέλειας. Επομένως, η εν λόγω επιφύλαξη χωρεί ανεξαρτήτως αν πρόκειται για νομοθετικό έργο (π.χ. 43 παρ. 4, 42 παρ. 2 σε συνδ. με 76 παρ. 2, 44 παρ. 1, 44 παρ. 2 β΄, 47 παρ. 3, 65 παρ. 1, 76 παρ. 6, και –υπό ευρεία έννοια– 110 Σ.) ή άλλη αρμοδιότητα της Βουλής (π.χ. εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας, πρόταση εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας, κατηγορία κατά του Προέδρου της Δημοκρατίας, άδεια δίωξης κ.λπ. Βουλευτή, αποζημίωση και ατέλειες Βουλευτών, σύσταση εξεταστικών επιτροπών, άσκηση δίωξης κατά Υπουργού, διαπίστωση αδυναμίας του Προέδρου της Δημοκρατίας ή του Πρωθυπουργού να ασκήσει τα καθήκοντά του, απόφαση για διενέργεια δημοψηφίσματος για εθνικό θέμα). Η αυτή λύση χωρεί, σε σιωπή του Συντάγματος, στον όρκο του Προέδρου της Δημοκρατίας ενώπιον της Βουλής (33 παρ. 2 Σ.), στην περίπτωση χάριτος σε Υπουργό (47 παρ. 2 Σ.), συγκατάθεσης σε αναστολή των εργασιών της Βουλής (40 παρ. 3 Σ.), και εκλογής ή μομφής κατά του Προέδρου και των λοιπών μελών του Προεδρείου της Βουλής ή διαπίστωσης αδυναμίας άσκησης καθηκόντων².

Με την αναθεώρηση του άρθρου 72 παρ. 1: α) αφαιρέθηκαν από την αποκλειστική 4
 αρμοδιότητα της Ολομέλειας τα νομοσχέδια για τα θέματα των άρθρων 28 παρ. 1 και 36 παρ. 1, β) διατυπώθηκε ρητά η αποκλειστική αρμοδιότητα της Ολομέλειας για τη λήψη απόφασης για τα θέματα του άρθρου 48 (η οποία πάντως προέκυπτε από το άρθρο 48 παρ. 5 και 6), και γ) ως προς τα νομοσχέδια για την άσκηση και προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, διευκρινίστηκε ότι αφορά μόνο στους εκτελεστικούς του Συντάγματος νόμους³, καθώς μέγας όγκος της νομοθεσίας αφορά εν γένει στην άσκηση και προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Ως προς την εν λόγω περίπτωση και με δεδομένο ότι η έννοια του εκτελεστικού νόμου είναι ασαφής, ασφαλέστερο

² Πράγματι, ο Κανονισμός της Βουλής ορίζει ειδική, κατά περίπτωση, πλειοψηφία (άρθρα 7, 150 και 152 –ομοίως η αναφορά του άρθρου 8 παρ. 1 στην πλειοψηφία του άρθρου 67 προϋποθέτει λειτουργία Ολομέλειας). Φυσικά ζήτημα θα τίθετο μόνο αν ο οικείος λόγος ανέκυπτε εκτός συνόδου, καθώς η αρχική εκλογή γίνεται στην αρχή της τακτικής συνόδου και πριν την έναρξη των εργασιών της Βουλής.

³ Η εν λόγω εκδοχή κρατούσε ερμηνευτικά και πριν την αναθεώρηση. Βλ. Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975, Corpus II*, 1985, άρθρο 72, παρ. 16-24· και ΟΛΣΤΕ 2304/1995.

είναι να θεωρηθεί ότι η διάταξη καταλαμβάνει μόνο τις περιπτώσεις που το Σύνταγμα ορίζει με ειδική διάταξη τη νομοθετική ρύθμιση του τρόπου άσκησης και προστασίας συνταγματικού δικαιώματος. Από την άλλη πλευρά, μία τέτοια οριοθέτηση αποκλείει περιπτώσεις μείζονος επέμβασης στη συνταγματική ελευθερία, οι οποίες επέρχονται στο πλαίσιο της γενικής ρυθμιστικής εξουσίας του νομοθέτη και σκοπούν σε υπό ευρεία έννοια ρύθμιση της άσκησης της (βλ. και 25 παρ. 1 Σ.)⁴.

- 5 Υπό το φως της γενικής διατάξεως του άρθρου 70 παρ. 1 Σ., έχει υποστηριχθεί ότι σε περίπτωση αμφιβολίας πρέπει να προκρίνεται η αρμοδιότητα της Ολομέλειας⁵. Στην άποψη αυτή θα μπορούσε να αντιταχθεί ότι ο κατάλογος του άρθρου 72 παρ. 1 Σ. είναι εξαντλητικός. Κατά τα λοιπά, σημειώνεται ότι κατά το άρθρο 70 παρ. 4 Σ., αν δεν ορίζεται διαφορετικά, οι διατάξεις του Συντάγματος που αφορούν τη Βουλή, ισχύουν για τη λειτουργία της σε Ολομέλεια και σε Τμήμα, ενώ το άρθρο 76 παρ. 4 Σ., προς αποφυγή τυχόν αμφισβητήσεων, ορίζει ότι η κατεπείγουσα διαδικασία μπορεί να εφαρμοστεί και στο Τμήμα.
- 6 Τέλος, ερωτάται αν τίθεται ζήτημα κατανομής σχετικά με λοιπές αρμοδιότητες της Βουλής, πέραν δηλαδή του νομοθετικού έργου και του κοινοβουλευτικού ελέγχου. Κατά μία άποψη, επειδή η λειτουργία της Βουλής σε Τμήμα διακοπής συνιστά εξαίρεση, οι διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες της Βουλής ασκούνται μόνο σε Ολομέλεια⁶. Αν και κατ' αποτέλεσμα συμφωνούμε με αυτή την άποψη, δεν δυνάμεθα να την υιοθετήσουμε ως κανόνα. Κατ' αρχάς, το τεκμήριο αρμοδιότητας αφορά μόνο στο νομοθετικό έργο και τον κοινοβουλευτικό έλεγχο (70 παρ. 1 και 6 Σ.), ενώ το άρθρο 72 παρ. 1 Σ. ρυθμίζει γενικώς τις αρμοδιότητες της Ολομέλειας και όχι μόνο τις νομοθετικές και ελεγκτικές. Επομένως, ζητούμενο είναι μόνο αν το άρθρο 71 ορίζει εξαντλητικώς τις αρμοδιότητες του Τμήματος διακοπής. Με δεδομένο ότι κατά το άρθρο 70 παρ. 4 Σ., αν δεν ορίζεται διαφορετικά, οι διατάξεις που αφορούν τη Βουλή ισχύουν για τη λειτουργία της σε Ολομέλεια και σε Τμήμα, και ότι εκτός συνόδου η Βουλή δεν

⁴ Όπως παρατηρεί ο Ε. Βενιζέλος, *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, 2021, σελ. 130, στον περιορισμό του άρθρου 72 παρ. 1 Σ. δεν εμπίπτει κάθε νόμος που συνδέεται άμεσα με την οικονομική ελευθερία, την ιδιοκτησία ή την ισότητα, καταλήγει όμως, στο εξίσου επισφαλές πόρισμα ότι οι περιορισμοί ισχύουν για νόμους που έχουν ευθέως ως βασικό αντικείμενο τους οικείους τομείς (π.χ. μέτρα διασφάλισης της ισότητας ανδρών και γυναικών).

⁵ Γ. Γεραπετρίτης, «Άρθρο 72», σε Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα: Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017, σελ. 1157.

⁶ Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2^η εκδ., 2020, σελ. 236-37.

λειτουργεί σε Ολομέλεια, θα πρέπει να δεχτούμε ότι δεν αποκλείεται η άσκηση λοιπών αρμοδιοτήτων από τη Βουλή σε Τμήμα, εφόσον πάντως τηρείται το άρθρο 72 Σ. Εξάλλου και το ίδιο το Σύνταγμα, στο άρθρο 59 παρ. 3, ορίζει την εκτός συνόδου ορκοδοσία Βουλευτή στο Τμήμα.

Συμφωνούμε όμως ότι οι δικαστικές και ρυθμιστικές αρμοδιότητες που προβλέπονται στις επιμέρους συνταγματικές διατάξεις εμπίπτουν στο άρθρο 72, διότι απαιτείται ειδική πλειοψηφία ή υπάρχει επιφύλαξη υπέρ της Ολομέλειας, ενώ οι περιπτώσεις σιωπής επιδέχονται ανάλογης εφαρμογής. Έτσι, η περίπτωση χάριτος σε υπουργό, για την οποία το άρθρο 47 παρ. 2 Σ. θεσπίζει αρμοδιότητα της Βουλής, θα αντιμετωπιστεί με αναλογία από το άρθρο 86 παρ. 3 Σ. (το οποίο εξάλλου διέπει και την αναστολή διώξεως ή διαδικασίας). Ομοίως ισχύει για την περίπτωση συγκατάθεσης της Βουλής σε αναστολή των εργασιών της, η οποία συστηματικά θα ερμηνευθεί σε συνδυασμό με τις λοιπές παραγράφους του άρθρου 40 Σ. Τίποτε όμως δεν αποκλείει τον Κανονισμό της Βουλής (που ψηφίζεται σε Ολομέλεια) να ορίσει ή αντιστοίχως να επεκτείνει σε επίπεδο Τμήματος επιμέρους εργασίες μη νομοθετικού χαρακτήρα, που εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 65 Σ. ή έχουν ανατεθεί στη Βουλή με (σύμφωνο με την αρχή διακρίσεως των εξουσιών) νόμο.

7

III. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Κατά τη νομολογία, η τήρηση της κατανομής αρμοδιότητας μεταξύ Ολομέλειας και Τμημάτων εντάσσεται στα κοινοβουλευτικά *interna corporis* και δεν ελέγχεται δικαστικώς [ΟλΣτΕ 902-3/1981 με μειοψηφία οκτώ μελών, ΣτΕ 2185/1994, ΑΠ 663/2019]⁷. Η εν λόγω θέση έχει δεχτεί ισχυρή κριτική στη θεωρία με διάφορα επιχειρήματα⁸.

8

⁷ Πβλ. ωστόσο την ΟλΣτΕ 2304/1995 που δέχθηκε ότι «*αβασίμως, πάντως*» αμφισβητήθηκε η ψήφιση νόμου 1650/1986 από το Τμήμα, διότι αφορά στην άσκηση κοινωνικού δικαιώματος. Στην απόφαση ασκεί κριτική ο Φ. Σπυρόπουλος, *Δικαστικός έλεγχος των interna corporis, άρθρο 28 παρ. 2 και 3*, ΤοΣ 2012, σελ. 146, ο οποίος θεωρεί ότι «*υπερέβη τα εσκαμμένα*» και μάλιστα χωρίς να λάβει ρητή θέση επί του παραδεκτού.

⁸ Βλ. ιδίως Γ. Γεραπετρίτη, «Άρθρο 72», ό.π. σελ. 1159-61 · *Idem*, *Σύνταγμα και Βουλή, Αυτονομία και ανέλεγκτο των εσωτερικών του Σώματος*, 2012, σελ. 120, 129, 146, 156-158, 188-189, 200, 206-209 · Α. Παπαλάμπρου, «Η νομοθετική αρμοδιότητα των Τμημάτων της Βουλής και ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων», σε: *Σύμμεικτα προς τιμήν Φ. Βεγλερή: Η κρίση των θεσμών του Κράτους Α'*, 1988, σελ. 505 επ. · Κ. Χαλαζωνίτη, «Ο δικαστικός έλεγχος των τυπικών στοιχείων του νόμου», σε: *Ελεγκτικό Συνέδριο 1833-1983, Τιμητικός τόμος για τα 150 χρόνια*, 1984, σελ. 389 επ. · Π. Παραρά, *Σύνταγμα 1975*, ό.π., παρ. 49-54. Πρβλ. και Π. Δαγτόγλου, *Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά*

Κυρίως προβάλλεται ότι το ζήτημα της κατανομής αρμοδιότητας μεταξύ Τμήματος και Ολομέλειας αφενός δεν είναι ζήτημα διαδικασίας, αλλά εξουσίας, που απονέμεται σε συνταγματικώς διακριτά και αυθυπόστατα όργανα, έχει δε μείζονα πολιτειακή σημασία, ως αναγόμενο στην αντιπροσωπευτική αρχή, την ελευθερία γνώμης και ψήφου κάθε βουλευτή και τον κίνδυνο χειραγώγησης⁹ της συγκρότησης από τους προέδρους των κοινοβουλευτικών ομάδων. Τέλος, επισημαίνεται ότι, καθώς το Τμήμα λειτουργεί εκτός συνόδου, η εισπήδηση σε θέματα αρμοδιότητας της Ολομέλειας δεν υπάγεται στον έλεγχο της τελευταίας.

- 9 Ωστόσο, το άρθρο 93 παρ. 4 Σ., το οποίο προσδιορίζει το αντικείμενο του δικαστικού ελέγχου συνταγματικότητας των νόμων, δεν ομιλεί για κοινοβουλευτική διαδικασία, αλλά για περιεχόμενο του νόμου, προς το οποίο αντιδιαστέλλεται τόσο η διαδικασία, όσο και η αρμοδιότητα. Ο δικαιολογητικός λόγος αφορά και στο γεγονός ότι ο δικαστικός έλεγχος είναι παρεμπίπτων και κατασταλτικός και διενεργείται ακόμη και πολλά έτη μετά τη θέσπιση του νόμου. Ως προς τα εξωτερικά στοιχεία υποστατού του νόμου, τα οποία ελέγχονται, αυτά καθορίζονται καταρχήν στο άρθρο 42 Σ., και περιλαμβάνουν την ψήφιση από τη «Βουλή», η οποία ασκεί νομοθετικό έργο τόσο σε Ολομέλεια, όσο και σε Τμήμα.
- 10 Κατά τα λοιπά, το ζήτημα του δικαστικώς ανέλεγκτου των κοινοβουλευτικών interna corporis, το έχουμε εξετάσει στην ερμηνεία του άρθρου 65 Σ., στην οποία και παρέμπεται ο αναγνώστης. Εκεί σημειώσαμε ότι η εμπλοκή του δικαστή της εφαρμογής με σταθμίσεις ανάμεσα στην απαξία της διαδικαστικής παράβασης και την ασφάλεια δικαίου θα οδηγούσε σε ακόμη μεγαλύτερη ανασφάλεια. Εδώ μάλιστα ανακύπτει και το ζήτημα της ρευστότητας σχετικά με την έννοια του εκτελεστικού νόμου (π.χ. η ΟλΣτΕ 2304/1995 έκρινε ότι η 72 παρ. 1 Σ. δεν καταλαμβάνει εκτελεστικούς νόμους για την προστασία του περιβάλλοντος διότι αφορούν σε κοινωνικό δικαίωμα). Ωστόσο, δεχτήκαμε την ανάγκη να επιφυλαχθεί ορισμένη δυνατότητα ελέγχου για τυχόν παραβάσεις που διαρρηγνύουν τη θεσμική ισορροπία που χαρακτηρίζει το κοινοβουλευτικό πολιτεύμα και συνιστούν κατ' αποτέλεσμα υφαρπαγή από την (εναλλασσόμενη στη δημοκρατία) πλειοψηφία, αρμοδιοτήτων που εκφεύγουν της σφαίρας θεμιτής επιρροής

Δικαιώματα, 4^ο έκδ., 2012, σελ. 161. Αντίθετα, Α. Μάνεσης/Αντ. Μανιτάκης, *Κρατικός Παρεμβατισμός και Σύνταγμα*, (γνωμ.) ΝοΒ 1981, σελ. 1199 επ. · Γ. Κασσιμάτης, *Η προστασία των καλλιτεχνών και η συνταγματικότητα των νόμων 1064 και 1075 του 1980*, ΝοΒ 1981, σελ. 16. Έτσι και Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π. υπ. 7.

⁹ Ως προς τον εν λόγω κίνδυνο, βλ. την ερμηνεία του άρθρου 68 Σ., σελ. 13.

της. Πρόκειται για τις (ελάχιστες) εγγυήσεις συναινετικού κοινοβουλευτισμού που παρέχει το Σύνταγμα, όπως είναι οι κατ' εξαίρεση θεματικές απαιτήσεις αυξημένης πλειοψηφίας (πρβλ. και ΟΛΣΤΕ 668/2012 σκ. 27, η οποία μπορεί να δικαιολογηθεί υπό αυτό το πρίσμα).

Τέτοιο ζήτημα υπό το άρθρο 72 Σ. τίθεται όταν το Σύνταγμα επιτάσσει αυξημένη πλειοψηφία (και δη απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού ή ανώτερη) ή για διαδικασίες που έχουν ανάλογο χαρακτήρα (π.χ. ψήφιση προϋπολογισμού, η οποία μάλιστα είναι όρος για τη λήξη της τακτικής συνόδου). Τυχόν ψήφιση από Τμήμα διακοπής πρέπει να θεωρηθεί δικαστικώς ελεγκτή (όπως βεβαίως και η ίδια η έλλειψη της αυξημένης πλειοψηφίας). Κατά τα λοιπά όμως, νομίζουμε ότι δεν μπορεί ευχερώς να γίνει λόγος για διάρρηξη των βάσεων του συναινετικού κοινοβουλευτισμού, λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι το Τμήμα συγκροτείται αναλόγως της δυνάμεως των κοινοβουλευτικών ομάδων (68 παρ. 3 Σ.). Κατά τη διατύπωση του Α. Παντελή, το Τμήμα είναι μικρογραφία της Ολομέλειας¹⁰.

IV. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οι παρ. 3 και 4 ρυθμίζουν ειδικότερα ζητήματα σχετικά με την άσκηση και ιδίως την ολοκλήρωση του νομοθετικού έργου στην περίπτωση της «*νομοθετούσας*» κατ' άρθρο 70 παρ. 2 Σ. διαρκούς επιτροπής. Όπως σημειώσαμε στην ερμηνεία των οικείων άρθρων (70 και 76 παρ. 1Σ), η διαδικασία της «*νομοθετούσας*» επιτροπής στην πράξη δεν αξιοποιείται.

Περίπτωση άσκησης νομοθετικού έργου από επιτροπή δεν συντρέχει για ζητήματα αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ολομέλειας κατά την παρ. 1 του άρθρου 72 Σ. Περαιτέρω, κατά την παρ. 4 εδ. α' του άρθρου 72 Σ., και στην περίπτωση που ασκείται νομοθετικό έργο σε επιτροπή, τον τελικό λόγο έχει και πάλι η Ολομέλεια, σε μία όμως συνεδρίαση και με ενιαία συζήτηση (κατ' εξαίρεση από τον κανόνα του άρθρου 76 παρ. 1 Σ.).

Η παρ. 3 εδάφια α' και β' ρυθμίζει την αμφισβήτηση της αρμοδιότητας των διαρκών επιτροπών που επιλαμβάνονται νομοθετικού έργου. Ειδικό ζήτημα ανακύπτει από το εδάφιο γ' της παρ. 3, περί μεσολάβησης μίας εβδομάδας μεταξύ κατάθεσης νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου και συζήτησης στην επιτροπή. Από τη συστηματική θέση της διάταξης, προκύπτει ότι αφορά σε περίπτωση άσκησης νομοθετικού έργου από επι-

¹⁰ Α. Παντελής, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 5^η εκδ., 2020, σελ. 361.

τροπή και όχι όταν ακολουθείται η συνήθης διαδικασία συζήτησης και επεξεργασίας (όχι δηλαδή και ψήφισης) σε επιτροπή. Ωστόσο, της διάταξης μη διακρίνουσας, μπορεί να υποστηριχθεί και η αντίθετη άποψη¹¹, ο δε Κανονισμός της Βουλής δεν υιοθετεί σαφή θέση (άρθρο 89 παρ. 7 ΚτΒ). Πάντως, στην πράξη η εν λόγω προθεσμία σχεδόν ουδέποτε τηρείται.

- 15 Τέλος, το εδάφιο β΄ της παρ. 4 ρυθμίζει την εφαρμογή συνοπτικής διαδικασίας συζήτησης και ψήφισης νομοσχεδίου ή προτάσεως νόμου που «έγινε δεκτή» στη διαρκή επιτροπή ομοφώνως ή με πλειοψηφία 4/5. Εν προκειμένω, ο Κανονισμός προβλέπει διαδικασία ψήφισης στη Βουλή «χωρίς» συζήτηση, αλλά με δυνατότητα υποβολής αντιρρήσεων» (ΚτΒ 108 παρ. 6)¹². Και εδώ συστηματικώς φαίνεται ότι η διαδικασία αφορά σε περιπτώσεις όπου η επιτροπή ψηφίζει και δεν επεξεργάζεται απλώς το σχέδιο¹³. Ωστόσο, αντίστοιχη διάταξη είχε εισαχθεί στον Κανονισμό της Βουλής το 1996 (Α΄ 151/08.07.1996), πριν δηλαδή την εισαγωγή της διαδικασίας ψήφισης στην επιτροπή με την αναθεώρηση του 2001. Μάλιστα, η διάταξη του Κανονισμού δεν ομιλεί περί Ολομέλειας (όπου και μόνο χωρεί η ψήφιση σχεδίων που έχουν ήδη ψηφισθεί από επιτροπή). Ανακύπτει όμως το ερώτημα αν τότε (αν δηλαδή δεν έχει ακολουθηθεί η διαδικασία του άρθρου 70 παρ. 2 Σ. στην επιτροπή ή αν το σχέδιο εισάγεται τελικώς στο Τμήμα), η αξιοποίηση αυτής της διαδικασίας είναι συμβατή με το άρθρο 76 παρ. 1 Σ.

¹¹ Ε. Βενιζέλος, *Το αναθεωρητικό κεκτημένο*, 2002, σελ. 319.

¹² Βλ. και την ερμηνεία του άρθρου 76 Σ. (συνοπτικές διαδικασίες).

¹³ Γ. Γεραπετρίτης, «Άρθρο 72», ό.π., υπ. 5, σελ. 1158 · Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π., υπ. 6, σελ. 264.